

ROZENTOVA

PREZMA

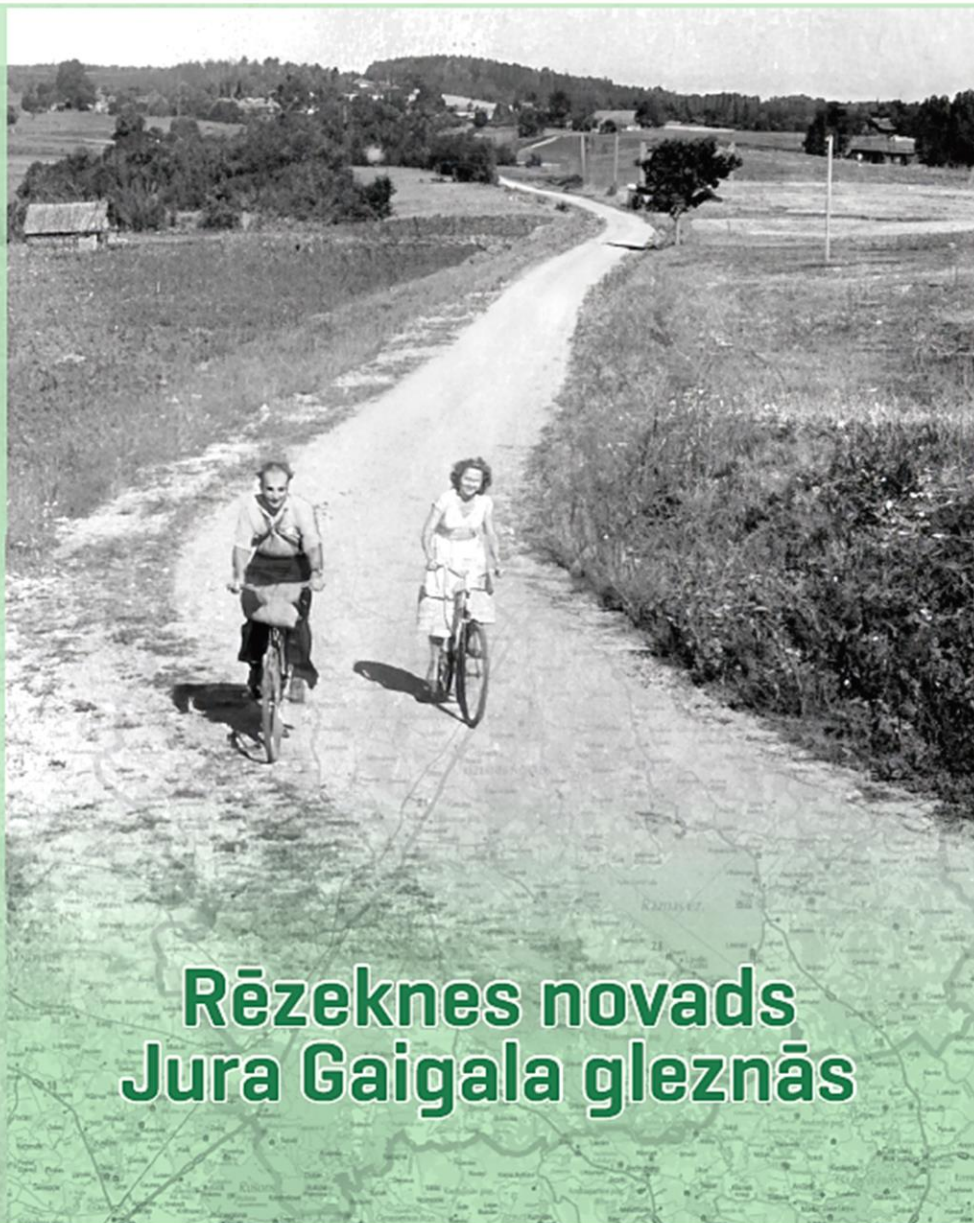
PŪDNĪKI

FEIMANI

ČERNOSTE

Rēzeknes novads Jura Gaigala gleznās

KOVAĻOVKA

ADAMOVA

ZOSNA

RĀZNAS EZERS

LĪPUŠKI

RĒZEKNES NOVADS

Kartīšu komplekts tapis projektā „Atpazīsti Rēzeknes novadu Jura Gaigala gleznās”, kas atbalstīts Rēzeknes novada pašvaldības Radošo darbu finansēšanas konkursā 2024. gadā.

Idejas autore un īstenotāja Skaidrīte Svikša.
Pateicība par sadarbību:

Dacei Gaigalai, Ernai Ulasei, Anitai Laizānei,
Edgaram Blinovam, Maltas vēstures muzejam,
Latgales Kultūrvēstures muzejam,
Rēzeknes Centrālajai bibliotēkai,
Igoram Madžulim (par apvāka idejas īstenošanu).
Projekta vadītāja Inga Čekša-Ratniece.

MALTAS APVIENĪBAS PĀRVALDE

GLEZNU SARAKSTS

Tēva mājas Kovaļovkā
Liskas upīte
Prezmas baznīca
Prezmas dzirnavas
Ceļš uz Dzementovu
Pie Mākoņkalna
Pie Rāznes ezera
Černostes ezers
Adamovas ezers
Pūdņiku Julis sāta
Mājas pagalms Maltā
Feimaņu krucifikss
Feimaņu baznīca
Rozenovas baznīca
Zosnas baznīca
Sarkaņi
Lūznavas dīķītis
Lipušku mājas
Pleikšņu kolns

“Savās gleznās cenšos atspoguļot tos dabas “stūrīšus”,
kurus kādreiz esmu apmeklējis un kuri uz mani atstājuši
neaizmirstamu iespaidu.”

[Juris Gaigals]

“Gleznu kompozīcijās ir pāri plūstoša mīlestība un augsta
dziesma vienkāršajam Latvijas dabas skaistumam.”

[Inese Dundure]

“No audekliem uz skatītāju runā tā Latgale, kuru redzam
ik dienu, bet nepamanām, cik tā skaista.”

[Antons Rancāns]

***

Gleznotājs un tautasdziesmu ilustrators Juris Gaigals
(1931–2018) dzimis Rēzeknes novadā – tolaik Ružinas
[tagadējā Silmalas] pagasta Kovaļovkā. Darba ceļi viņu
aizveduši uz Rīgu [strādājis par inženieri-konstruktoru],
taču atvaļinājumus un arī pensijas gadus pavadījis Latgalē
– dzīvojis Rēzeknē un Maltā, kur arī visvairāk laika veltījis
gleznošanai. Daudz ceļojis pa visu Latviju – gan ar
velosipēdu, gan automašīnu kopā ar draugiem un ģimeni.
Šajos izbraucienos tapušas skices, uzņemtas fotogrāfijas
[daudzas no tām vēlāk pārtapušas gleznās].

[Attēlā uz vāka – Juris Gaigals ar nākamo sievu Jevgeniju
Juranču braucienā ar velosipēdiem pa Latgali, 1959. gads.]

Glezna atrodas privātkolekcijā.

RĒZEKNES
NOVADS

Tēva mājas Kovaļovkā

Jura Gaigala tēva mājas atradās tolaik Ružinas (tagad Silmalas) pagastā. Tās nav saglabājušās līdz mūsdienām, palikušas tikai šajā gleznā un atmiņās. Mākslinieks pats Likteņdārzam izvēlējās akmeni no māju vietas un to turp aizveda meita Dace 2019.gadā.

Atmiņas. „Mums bija vienkārša lauku māja: salmu jumts, pa vidu koridors, pa labi tukša telpa, tur bija pieliekamais, kur stāvēja graudi, milti, piederumi. Pa kreisi – istaba ar četriem logiem. Vecākiem bija sava istaba, tad gara, šaura guļamistaba, kur mēs visi gulējām. Pirmā telpa – četrstūra ar vienu logu, pa labi *šīts* (mūrītis), priekšā plīts, bet aiz tās krāsns, kur cepa maizīti un vārīja ēdienu speciālos podos, kurus izcēla ar speciāliem rīkiem.” (Māsas Genovefas Strodes atmiņas [1].)

Fakti. Kovaļovkas sādžu agrāk dēvējuši arī par Svikšu sādžu, jo tajā savulaik dzīvoja ļoti daudz ģimeņu ar šādu uzvārdu [1].

Līdz 1772. gadam tagadējo Silmalas, Sakstagala, Silajāņu un Sokolku pagastu teritorijā bija vislielākā vecticībnieku novirziena – fedosejeviešu kolonija.

Silmalas pagasta ciemi – vecticībnieku pēdu spilgtākā liecība. Līdztekus Kovaļovkai tādi ciemi kā: Belobabina, Tarakanovka, Zabolotje u.c. Taču daudz arī latgaliešu valodas atbalss to etimoloģijā: Odumāni, Teiruma Pīgožni, Putni u.c.

Glezna atrodas Latgales Kultūrvēstures muzeja krājumā

RĒZEKNES
NOVADS

Liskas upīte

Jura Gaigala bērniņa aizritējusi gleznainās Liskas upītes krastos, kur viņš kopā ar brāli Miķeli vasarās ar virtuves dakšiņām, rokām vai *čarpāku* ķēruši akmeņgraužus. Tāda kā gleznā Liskas upīte izskatījās pirms bagarēšanas...

Atmiņas. „Rāmi tecēdama un veidodama atvariņus vai strauji plūsdama, Liskas upīte meta savus likumus. Vasarā tā bija galvenā izklaides vieta. Atvariņos peldējāmie paši, lielu prieku mums sagādāja zirga peldināšana. Cita Liskas upīte bija ziemā, kad atvariņi pārklājās ar ledu. Tur varējām slidot gan ar paštaisītām slidām, gan ar „bocikiem”. Bet pavasarī upīte izlīda no krastiem un, šņākdama, krākdama, ledus gabalus grūstīdama un krasta kārkļus locīdama, aizdrāzās uz lielākām upēm. Tad nevarēja aizbrist pie kaimiņu bērniem. Varējām tikai sasauk-

ties.” Pie šīs upītes mazais Juris pavasaros daudzreiz dabūjis “dzērvju zābakus” [1].

Fakti. Liskas upe ir Maltas upes kreisā krasta pieteka Rēzeknes novadā, garums – 18 kilometri. Tuvumā atrodas arī mazciems Liska, Liskas ezers un Liskas purvs, kurā tiek audzētas dzērvenes un mellenes (vairāk nekā 50 hektāru platībā).

Latgaliešu rakstu valodā par *hysku* sauc lišķīgu cilvēku, glaimotāju. Taču viena no šī vārda nozīmēm – „no virvēm taisīts tīkls siena un salmu nešanai” un tā vislabāk iederas Latgales kultūrainavā.

Glezna atrodas Latgales Kultūrvēstures muzeja krājumā

RĒZEKNES
NOVADS

Prezmas baznīca

Šajā baznīcā Juris Gaigals kristīts dažas dienas pēc piedzimšanas. Krustmātei Marijai Landsbergai (prec. Vule) bijuši vien 16 gadi, uz baznīcu braukuši zirga vilktās ragavās, krusttēvs stāstījis anekdotes un par zīdainīti atcerējušies netālu no baznīcas, bet viņš bija „pazudis” – ieslīdējis garajā kažokā, kurā bija ietīts.

Fakti. Prezmā pirmo koka baznīcu (1781) Staņislavs (Staņislavs) pārsvarā dzīvojis Dau-gavpīlī, viņam pretī uz dzelzceļa staciju „Prezma” (1932) sūtījuši karieti. Bet, kad būvēta baznīca, it kā viens no muižniekiem ticis saukts par „Sīrdeigū kungu”, jo bijis tik nežēlīgs, ka pat pēc nā-ves viņu nolādējuši zemnieki. Taču viņš nācis spokoties uz Prezmu, tādēļ vietējie atrakuši kapu un nocirtuši kungam galvu, noliekot to kājstarpē, zemāk par ceļgaliem [12]. Tiesa, fakti neaplicina, ka šāds kungs patiešām būtu dzīvojis.

Nostāsti. Viens no muižniekiem Solta-nojauca 1858. gadā, tās vietā pusotra gada laikā uzcēla ķieģeļu baznīcu, ko 1897. gadā konsekreja. Ķieģeļus piegādāja muižnieki Janovski, kuriem piederējusi ķieģeļu rūpnīca netālajos Baļuckos [4]. Baznīcā atrodas vienas no labāk saglabājamies baroka laika ērģelēm (1815. gads). Divreiz gadā Prezumā notikuši t.s. *bazneicys tierdzēni*: Dieva Debesbraukšanas dienā un pirmajā svētdienā pēc Svēto apustuļu Sīmaņa un Jūdas svinībām (baznīca iesvētīta viņu godam).

Viens no muižniekiem Solta-nojauca 1858. gadā, tās vietā pusotra gada laikā uzcēla ķieģeļu baznīcu, ko 1897. gadā konsekreja. Ķieģeļus piegādāja muižnieki Janovski, kuriem piederējusi ķieģeļu rūpnīca netālajos Baļuckos [4]. Baznīcā atrodas vienas no labāk saglabājamies baroka laika ērģelēm (1815. gads). Divreiz gadā Prezumā notikuši t.s. *bazneicys tierdzēni*: Dieva Debesbraukšanas dienā un pirmajā svētdienā pēc Svēto apustuļu Sīmaņa un Jūdas svinībām (baznīca iesvētīta viņu godam).

Viens no muižniekiem Solta-nojauca 1858. gadā, tās vietā pusotra gada laikā uzcēla ķieģeļu baznīcu, ko 1897. gadā konsekreja. Ķieģeļus piegādāja muižnieki Janovski, kuriem piederējusi ķieģeļu rūpnīca netālajos Baļuckos [4]. Baznīcā atrodas vienas no labāk saglabājamies baroka laika ērģelēm (1815. gads). Divreiz gadā Prezumā notikuši t.s. *bazneicys tierdzēni*: Dieva Debesbraukšanas dienā un pirmajā svētdienā pēc Svēto apustuļu Sīmaņa un Jūdas svinībām (baznīca iesvētīta viņu godam).

Glezna atrodas privātkolekcijā.

RĒZEKNES
NOVADS

Prezmas dzirnavas

Prezmas dzirnavas atradās netālu no baznīcas, kuru Gaigalu ģimene apmeklēja. Bērnbā mākslinieks tām bieži gājis garām un vēlāk attēlojis vairākās gleznās – no atšķirīgiem rakursiem un ar citādākām detaļām. Šīs gleznas ir pēdējās liecības par šo objektu.

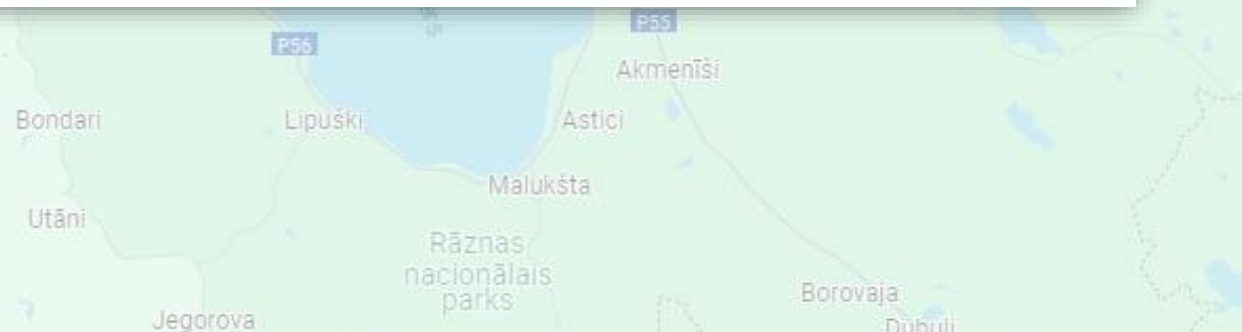
Par Prezmu. Prezma rakstos pirmoreiz minēta 16. gs. pirmajā pusē, tolaik saukta par *Pressmen*. 1888. gadā Gustavs Manteifelis rakstīja, ka „Pressmen ir liela muiža, kas vienmēr piederējusi labiem cilvēkiem”. Prezmas muižas bibliotēka bija lielākā Latgalē – ap 18 000 sējumu [4].

Vietvārds “Prezma”, iespējams, ir svešautiešu sagrozīts latviešu valodas vārds, darināts no vārda ‘sprēst’ (vērpt) [10].

Prezmas muiža atradās lielā parkā un sastāvēja no 9 dzīvojamām ēkām (to gleznā atainojusi gleznotāja Anna Soltane-Romere).

Par dzirnavām. Jau 1865. gadā Prezumā pretī kungu namam atradušās no laukakmeņiem būvētas *iudiņa patmalis*, sauktas par Dedumeta. Prezmas upītē uzbūvēts dambis, izrakts diķis ūdens uzglabāšanai. Soltani tās iznomājuši. Vēl 20. gs. 50. gados tajās malti graudi toreizējā kolhoza vajadzībām. Kad tika būvēts jauns ceļš, iznīcināja dambi un nosusināja diķi. [4].

Ūdensdzirnavām bija piešķirts kultūrvēstures pieminekļa statuss, taču 2011. gadā objekts no saraksta izslēgts, jo sabrucis un nav atjaunots.

Glezna atrodas privātkolekcijā. 7.6

RĒZEKNES
NOVADS

Ceļš uz Dzementovu

Pa šo ceļu Juris Gaigals bieži devies apciemot vectēvu – mātes tēvu Ignatu Voitenoku. Vienreiz brauciens ar māsu un viņas jauno velosipēdu bijis „piedzīvojums”, jo smilšainā pagriezienā abi nokrituši, bet brālis turējis solījumu – vecāki neko neuzzinājuši.

Fakti. Dzementova atrodas netālu no Garkalnes. Garkalnē atrodas Brāļu kapi, kur kapakmeņi iecirsti vairāk nekā 100 kaujas dalībnieku vārdi [2]. Garikolna muižā bijusi brīnišķīga liepu aleja (īpašniece Monika Oskerkko). Vēlāk to nopirka Rozentovas muižnieki Bogomoļeci un te darbojās viņu lina pārstrādes fabrika [2]. Muižas seno koku zarus 2021. gadā izveidota 700 metrus gara piedzīvojumu trase, kā arī restaurēta no muižas laikiem palikusī būve (mūsdienās tā kļuvusi par banketu zāli).

Garkalni vēsturē ierakstīti arī ar šeit 1941. gada 3. jūlija notikušo asiņaino kauju, kurā uz veselu diennakti tika aizturēta vācu armijas virzība uz austrumiem. Garkalnē atrodas Brāļu kapi, kur kapakmeņi iecirsti vairāk nekā 100 kaujas dalībnieku vārdi [2]. **Teika.** „Pirmos ceļus Dievs itin visus bij’ taisījis taisnus, līdzenus. Bet pēc tam Velns visu to lietu samaitāja: viņš ierunāja Dievam ceļus kalnainus padarīt. „Tad,” tā ļaunais sacījis, „ceļa braucēji, ceļā būdami, pieminēs arī mūs: braukdami kalnā viņi lūgsies Dievu, lai palīdz vezumu kalnā uzvilkt, un, no kalna braukdami, teiks: lai velns parauj! – zirgi nevar vezumu noturēt.” [27.]

Glezna atrodas Latgales Kultūrvēstures muzeja krājumā

RĒZEKNES
NOVADS

Pie Mākoņkalna

Juris Gaigals daudz ceļojis pa Latgali, fotogrāfējis, zīmējis skices, un vēlāk iespaidi pārtačuši gleznās. Šis ir viens no skatiem, kas fiksēts, braucot ar velosipēdu. Meita Dace atceras, ka Mākoņkalns bijusi pirmā vieta Latgalē, kur tētis viņu kā skolnieci atvedis.

Fakti. Mākoņkalna absolūtais augstums 248, relatīvais – ap 55 metri v.j.l. Šo Latgales kalnu karali suminājis arī latgāliešu skaņradis Jānis Ivanovs savā simfoniskajā tēlojumā „Padebešu kalns” (1938).

Nostāsti. Kādreiz tā virsotnē atradusies izdaudzinātā, praktiski neieņemamā Volkenbergas pils (1236), kas celta kā otrā Latgalē. Pēc Volkenbergas pilsvaldnieka un viņa sievas nāves plašie pilsnovada īpašumi sadalīti trim meitām un katra uzcēlusi jaunu pili: Roze Rēzekni (Rositten), Lūcija Ludzu (Lucin) un Marija Viļaku (Marienhaus).

Vēl kāda teika vēstī, ka Volkenberga esot paša raganu mītne: ziemas bargās naktīs, kad lauskis sperot, varot redzēt, kā raganas uz slotas kāta izšaujas no Volkenbergas un pazūd ezera dzelmē. Vēl dienā esot redzamas raganu pēdas (ledus plaisas) [11].

Mākoņkalnu sauc par Mīlestības kalnu: ja divi, kas viens otru meklē, satiekas uz šā kalna, viņi atrod mīlestību [6].

Bet vietējās skolas absolventi reiz pēc izlaiduma šurp nākuši satikt jaunās dzīves saulēktu [28].

Glezna atrodas privātkolekcijā.

RĒZEKNES
NOVADS

Pie Rāznas ezera

Šajā vietā Juris Gaigals ar meitu Daci un mazmeitu Ievu kādā vasarā atpūtušies. Nākamajā vasarā mākslinieks parādījis šo gleznu un jautājis, vai abas zina, kur tas ir? Meitai šis krāsās iemūžinātais skats joprojām atgādina par to skaisto dienu...

Fakti. Savu smilšaino pludmaļu dēļ ezers tiek saukts par Latgales jūru (otrais lielākais Latvijā pēc teritorijas – 57,56 km²). 2007. gadā 59 615 ha lielā teritorijā izveidots Rāznas Nacionālais parks, lai saglabātu ezera apkārtnes dabas, kultūrvēsturiskās un ainaviskās vērtības [34].

Nostāsti. Senos laikos te dzīvojuši avotu laumiņa Rasna (citos avotos – Rēzna), kura vienu rītu apgāzusi šajā ielejā savu ūdens krūzi, no tā radies Rāznas ezers [6].

Kad ezeriem devuši vārdus, pajautājuši garāmgājējam, kurš krievu valodā pateicis: „Разно” (dažādi), tā arī palicis [32].

Latgaliešu rakstniece Konstance Daugule tiek saukta par Kempa tēlojumā „Rāznys azars” saka: „Paaudzis dzims, augs, miers... azars krās smilkteņu pi smilktenis, grauzs pīkrastem sōnus. Ļauds saceis: „Rāznys mōkuli jau viersum mōcās.. Rāznys viejs jau otkon pyuš..” Plotais, lapnais Rāznys azars, munys dzimtinis skrōsums, munu ocu atpyuta..”

Savukārt Līgotņu Jēkabs uzrakstījis balādi „Volkenbergas Rēza un virsaitis Mežotītis” (1935), kuras izskaņā vārdi: „Lai vienota tauta tur mūžam to [tēvzemī] svētu, / Dieva sargātu, siržu izauklētu!”

Glezna atrodas privātkolekcijā

RĒZEKNES
NOVADS

Černostes ezers

Pie Černostes ezera atradās Purvmalas pamatskola, kurā Juris Gaigals pabeidza pēdējo pamatskolas gadu. Šajā skolā strādāja mākslinieka krustmāte, viņas vīrs bija direktors. 1946. gada pavasarī Gaigalu ģimene bailēs no izvešanas atstāja savas mājas, un Juris kādu laiku dzīvoja pie vectēva Dzementovā.

Fakti. Černostes ezera platība kopā ar salu ir 213,3 hektāri, vidējais dziļums 1,9 metri (maksimālais – 4 metri). 2020. gadā pašvaldība ezerā uzstādījusi pontonlaipu.

Nostāsti. Šajā ezerā Rozentovas muižniekam Bogomoļecam (19. gs. beigās) bijusi sava motorlaiva. Ar to arī muižkundze devusies izbraukumos, piestājusi krastā un apdāvinājusi iedzīvotājus ar krāsainiem lakatiem un saldumiem. Uz ezera salas bijusi stiklota vasarnīca, kur vasarā atpūtusies ģimene, bet tā esot nodedzināta, kad muižnieku meitai tur iekodusi čūska [8].

Lai ezerā makšķerētu zivis, vajadzējis speciālu biļeti. Reiz muižnieks gandrīz noslīcis, viņu no nāves izglābis kāds „bezbiļetnieks” un muižnieks viņam atļāvis makšķerēt bez biļetes visu mūžu.

Braucot no Rozentovas uz Černosti, ir kalns ar stāvām nogāzēm, un lietainā laikā muižkunga mašīna nevarējusi uzbraukt tajā, tāpēc tur dežurējuši vīri, kas stūmuši mašīnu. Muižnieks izeju atradis bruģī, kas ieklāts tā: noķēra vīru bez biļetes vai ar cirvi muižas mežā, uzlika sodu – atvest no savas viensētas ar savu zirgu akmeņus [8].

Glezna atrodas privātkolekcijā

RĒZEKNES
NOVADS

Adamovas ezers

„Mazs vilnītis kļīst pa plašu ūdens spoguļi. Tajā atspīd koku puduru kontūras. Zaļganās un iedzeltenīgas. Tās ir Adamovas ezera 8 salas. Tā krastos snauž laivas” [18] – šie vārdi raksturo Jura Gaigala attēloto Adamovas ezeru. To viņš uzskatījis par ļoti gleznainu un atainojis daudzās gleznās. Kad dzīvojis Rēzeknē, pie tā bieži devies ar autobusu.

Nostāsti. „Ezers ir ļoti glezns ar savām apaļajām, kokiem apaugušajām salām, kas, ūdenī atspoguļodamās, rada skatu, it kā uz zilgana spoguļa stikla būtu izkaisīti zaļi smaragdi.” [11]

1942. gadā dzejnieks Andrejs Eglītis, uzturoties pie šīs ezera, uzrakstīja eseju par Dikuļu māju vecmāmuļu un arī dzejoli, kurā ir vārdi: „Staigā pār ezeriem, spožums lai top tev spārni –/tici un neļimsti!”. Kalnezersa skolas terasē stāvo, dzejnieks piedzīvo, kā Rēzekne uzliesmo krievu lidmašīnu uzlidojumā [17].

Fakti. Adamova (liela varbūtība, ka tas ir poliskas izcelsmes vietvārds – no vārda Ādams [22]) 20. gs. 30. gados pārsaukta par Kalnezeri – latviskoti.

Adamova 20. gs. sākumā bija kūrorts un slavena ar 1905. gadā atklāto svētās Helēnas avota minerālūdeni ar nosaukumu „Kristalu”, kas Londonas un Parīzes izstādē ieguvis zelta medaļas [16].

Muižā izveidotā lapenē atpūtās bagātnieki no visas pasaules. Ezera salās bijis zooloģiskais dārzs ar dažādiem eksotiskiem putniem un dzīvniekiem [24].

Glezna atrodas Latgales Kultūrvēstures muzeja krājumā

Pūdnīku Julis sāta

Visticamākais šīs mājas gleznošanas arguments – Juris Gaigals to iemūžinājis kā liecību senās latgaliešu zemnieka sētas klasiskajam veidolam (ar ceļmalas krustu tuvumā).

Nostāsti. Gleznā attēlota Donāta Valtera dzimtā māja – agrāk „Kļavinīku māja”, tagad „Ziedu māja”, to tā nosaukušas Donāta neprecētās meitas Juļa un Geņa, jo pie mājām bijis daudz puķu. Jūlija bijusi ļoti ticīga: dziedājusi baznīcas kori, bērēs, psalmus, pavadījusi pēdējā gaitā katru sādžas mirušo un katru svētdienu aptuveni 7 kilometrus braukusi ar velosipēdu vai gājusi kājām uz Feimaņu baznīcu, bet 15. augustā noteikti devusies uz Aglonu. Donātam esot bijuši 8 bērni: 3 meitas un 5 dēli, trīs no tiem karojuši vācu armijā un nav atgriezušies, no izvešanas pasargājis ceturtais

dēls, kurš dienējis padomju armijā. No Valteru dzimtas mājas divas foto par seno kulšanas talku ievietotas Pētera Apiņa grāmatā „Latvijai 100” [15]. **Fakti.** Vietvārdi ir tautas stāstu virsrakstiņi, kas glabā tās atmiņu [14]. Pūdnīki ir spilgts šīs puses stāsta virsraksts, jo sādža ietilpusi kādreizējā Silajāņu pagastā, un, kā zināms, šajā apvidū savulaik dzīvoja ap 70 podnieku. Pūdnīkim piedien šī tēma, lai gan tieši te nav dzīvojuši slaveni keramiķi. Turklāt zīmīgi, ka šo vietvārdu nav skārusi pārdēvēšana, kas Latvijā notikusi dažādos laikos.

Glezna atrodas privātkolekcijā.

Mājas pagalms Maltā

Šajā radnieka Antona Pranča mājā Maltā, Krišjāņa Barona ielā Juris Gaigals ar māsu pavadīja vasaras. Tur šķūnītī bija ierīkota arī viņa darbnīca. Kad Maltā sabraukuši radi un draugi, gleznu izstādes tikušas rīkotas šajā pagalmā. Gleznā – skats no darbnīcas.

Fakti. Krišjāņa Barona ielu 20. gs. 50.–60. gados saukuši par Izejas ielu (jo izved no Maltas), bet 1982. gadā (K. Barona 150. jubilejas atcerei) pēc maltieša Donāta Kondrova ierosinājuma to pārdēvēja par K.Barona ielu. Tajā atrodas arī krucifikss, pie kura mākslinieks nāca maija dziedājumu laikā, kad vien bija Maltā.

Zīmīgi, ka J.Gaigals arī tautasdziesmu ilustrēšanai pievērsies, gatavojoties K. Barona 150 gadu atcerei. Tapušas vairāk nekā 700 ilustrācijas (9 albumi), to izlase izdota grāmatā „Jura Gaigala varavīksne”, 2022).

Nostāsti. Vietā, kur pašlaik atrodas Malta, reiz dzīvojušas trīs skaistas princeses: viena austrumu daļā (mīlējusi visu rozā), otra rietumu daļā (pretstatā (anti) esot mīlējusi visu melno – viņas drēbes un pils bijušas melnas). Pašā vidū dzīvojusi trešā princese – brūnās krāsas cienītāja. No tā cēlušies nosaukumi: Rozentova, Antonopole un Borovaja [7].

Līdz 1937. gadam tagadējās Silmalas nosaukums bija „Malta”, pēc tam tā pārdēvēja Borovaju (tagadējo Maltu)[2]. Kāpēc notika vietvārdu maiņa? Vēsture klusē.

Glezna atrodas Latgales Kultūrvēstures muzeja krājumā

RĒZEKNES
NOVADS

Feimaņu krucifikss

Šis vēsturiskais krucifikss Jura Gaigala gleznā attēlots, cerīgu mākonī ieskaits, bet nav redzama blakus esošā šoseja, kas pie tā ir pašlaik. (Kā šis krucifikss un tā apkārtnē izskatījās 1939. gadā, var redzēt Annas Soltanes-Romeres akvarelī „Ceļmalas krusts”.)

Fakti. Krucifiksa nojume ir valsts nozīmes arhitektūras piemineklis. Šis krucifikss esot daļa no vecā sakrālo būvju kompleksa vai arī piemiņas zīme tam, ka te kādreiz bija baznīca [23]. Tas varētu būt viens no vecākajiem ceļmalu krustiņiem Latgalē [5].

Feimaņi agrāk saukti par “Vīmyņu” (mīt podnieka ripu ar vienu kāju vai vācu valodas vārda ‘vieh’ (lops), ko tautā izrunāja par vīmaņiem).

20. gs. 30. gados bija plānots Feimaņu pagastu pārdēvēt par Daudzezeru, jo tas ir viens no ezeriem bagātākajiem Latvijā

(14 ezeri), bet procesu nepabeidza. Agrāk Feimaņi ietilpa lielajā Silajāņu (senās kartēs un avīzēs Solujuoņu) pagastā. Feimaņu un Rušonas ezeru dzejoļos apcerējis Andris Vējāns.

Nostāsti. Feimaņos vasaras pavadījis latviešu grafiķis Rihards Zariņš, kura tēvs Hermanis 19. gs. beigās bijis Feimaņu muižas pārvaldnieks. Krucifikss esot bijis sliktā stāvoklī un tēvs tam uzlicis jaunu jumtu.

Taču izrādījies, ka aizliegts remontēt katoļu ceļmalu krustus, un žandarmi uzlikuši tēvam sodu – 25 zelta rubļus [9].

Glezna atrodas privātkolekcijā

RĒZEKNES
NOVADS

Feimaņu baznīca

Pirmspensijas vecumā vasarās Juris Gaigals uzturējās pie māsas Feimaņu pagasta Veiderēs, un abi apsvēruši domu pirkt mājiņu pie Feimaņu ezera. Ne velti Feimaņos bija vairāki objekti, kas piesaistīja uzmanību: krucifikss, baznīca, obelisks „Krusta nesējs”.

Fakti. Feimaņu Svētā Jāņa Kristītāja baznīca (1760) ir trešā vecākā katoļu koka baznīca novadā, tajā ir visvairāk (15) valsts nozīmes mākslas pieminekļu (tostarp 18. gs. triju altāru kokgriezumi).

Daudziem draudzes prāvestiem bijis vārds Jāzeps: Kirkillo, Macilevičs, Kovaļevskis, Gugāns, Turlajs.

Baznīcas bēniņos ir koka klabatas, ko izmantoja Lielā gavēņa laikā zvanu vietā, u.c. liturģiskie priekšmeti (liturģisko tērpu kolekcijā senākajiem ir vairāk nekā 200 gadu). Feimaņu baznīcas oriģinālās lustras var skatīt Rundāles pilī [23].

Nostāsti. Atmiņas par Feimaņiem atstājusi Helēna Skrinda, kuras tēvs bija virsmežsargs Rušonas pusē. Īrējuši mājas pie Dziļūkšņa ezera, kurās pirms viņiem dzīvoja mežzinis – labs, bet īpatnējs cilvēks. „Svātdinēs jis nav gojis iz bazneicu, bet iz tyvejū kolnu sovā teirumā un vysu miša laiku skaitiejis lyugšonas, ceļūs nūsametis, pi rasna ūzula calma. Kod sōkuši bazneicā zvaneit zvoni, cēlīs un gojis uz sātu.” [23] Kazimira Buiņicka grāmatā „Priestera Jordāna atmiņas” attēlota darbība gan Feimaņu baznīcā, gan Feimaņu muižā (t.s. Šiškiņa muiža).

Glezna atrodas Latgales Kultūrvēstures muzeja krājumā

RĒZEKNES
NOVADS

Rozentovas baznīca

Juris Gaigals apmeklēja šo baznīcu, kad pēc aiziešanas pensijā vasaras pavadīja Maltā. Arī pēdējā gaitā viņš izvadīts no Rozentovas Romas katoļu baznīcas. Bēru dienā skanēja arī zvans no torņa, kas parasti netiek izmantots. Zemes klēpī mākslinieks guldīts Rozentovas kapsētā...

Fakti. Maltas (Rozentovas) Svētā Krusta pagodināšanas Romas katoļu koka baznīca celta 1780. gadā. 1842. gadā to pagarināja par 3 asīm, bet 1906. gadā – vēl par 3 asīm. 1912. gadā iesniegto mūra baznīcas celšanas iecerī izjauca Pirmais pasaules karš. Pašlaik tā ir 24 m gara un 9 m plata. Tajā ir trīs koka altāri un saglabājušies ļoti veci un īpatnēji feretroni (mazi pārnēsājami altāriši). Viens no tiem (vienā pusē Sv. Juris uz zirga, otrā – Vissvētākā Trīsvienība) ir vienīgais Latgales baznīcās [34].

Nostāsti. Aiz baznīcas žoga austrumu pusē – senkapu turpinājums (baznīca celta 1780. gadā. 1842. gadā to pagarināja par 3 asīm), kur apbedīti 1. Pasaules karā kritušie vācu karavīri. To godam – akmens piemineklis ar kāškrustu un dzelzs krustu (dzelzs divīzija) tajā iekaltu. Vietējiem muižniekiem bijusi vēlme te celt kapenes ar kapliču. Tika savesti materiāli, bet karš pārvilka svītru, un iedzīvotāji materiālus izvazāja un izzaga. Palikušie krāvumi aicināja spēlēties Rozentovas skolas bērnus [2].

Glezna atrodas Latgales Kultūrvēstures muzeja krājumā

RĒZEKNES
NOVADS

Zosnas baznīca

Kā ticīgam cilvēkam Jurim Gaigalam bija tuva Latgales ainava ar baznīcām un krucifiksiem, tos viņš iemūžinājis gleznās. Zosnas baznīca, visticamāk, saistīta ar senumu. („Senā koka baznīciņa! Tu mirdzēji kā garīgā bāka,” teica Veronika Tenča-Goldmane.)

Fakti. Koka būve uzcelta 1800. gadā par tautas ziedojumiem, veltīta Svētā Miķeļa erceņģeļa godam. Labajā pusē aiz ieejas vārtiem ir zvanenīca (norāda uz senumu, jo koka baznīcas nebija tā konstruētas, lai to sijas un pārnesumi izturētu zvanu lielo smagumu)[21]. 1882. gadā baznīca pagarināta par 5 m un izveidots tornītis uz piebūves, kurā atrodas kora telpas. 1993. gadā nozagts ap 300 gadus sens metāla krucifikss. Virs logiem ir dekors, kuru sauc par Gliemežvāku, Sauli vai Jūras zvaigzni, – tā bijusi 20.gs. sākuma mode [21].

Baznīcai pieder Mēra kapsēta, tās aizsākumi meklējami mēra epidēmijas laikā [34].

Nostāsti. Zosnas muižā 20. gs. sākumā atradusies skola, kurā mācījuši klūdziņu pīšanu [30].

Inženiera Staņislava Kerbedza īpašumā Veczosnā mākslinieku viesnīcas būvēšanā akmeņkalšanai atrasts kāds vecticībnieks, kurš „klausījies” katru akmeni un lējis virsū tam vārošu ūdeni” [21].

Dzejnieks Andris Vējāns Zosnu apdziedājis šādi: „Maltas un Rāznas daina, / Ceļmallapa uz brūces” [29].

Glezna atrodas privātkolekcijā.

RĒZEKNES
NOVADS

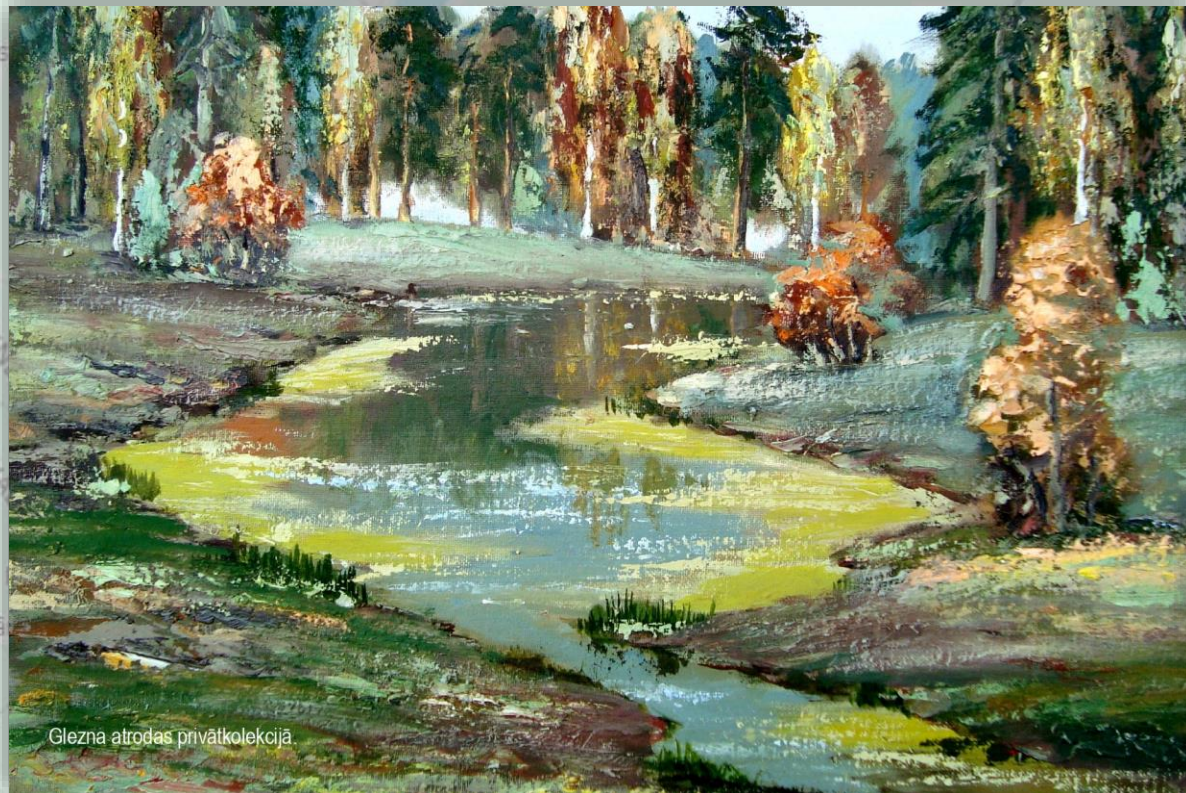
Sarkaņi

Juris Gaigals devies daudzus izbraucienos kopā ar klasesbiedru (**Rēzeknes 1. vidusskola**) un draugu **Vaclavu Kovaļevski**, kuram bija automašīna. Kopā viņi apmeklēja arī **Sarkaņus**. Tā tapusi šī glezna.

Fakti. Lendžu pagasta Sarkaņu katoļu baznīca ir viena no vecākajām svētceļojumu svētvietām Latgalē un tajā atrodas 17. gs. darinātā Jaunavas Marijas Brīnumdarītājas glezna (pie tās lūdzas sievietes, kas grib kļūt par māti, kā arī par nedzimušiem bērniem). Zem gleznas ir daudz votu – pateicības zīmju par lūgšanu uzklauššanu [31]. 2023. gada vasarā Sarkaņu baznīca Vatikanā apstiprināta kā oficiāla svētceļojumu vieta un kopš 2024. gada 1.jūlija te svin Vissvētākās Jaunavas Marijas svētkus.

Nostāsti. Ir nostāsts, ka tajā vietā, kur tagad atrodas baznīca, senlaikos bijis vecs,

liels ozols un tā zaros kādu rītu atrasta Dievmātes svētbilde. Ļaudis sākuši pie tās lūgties un uzcēlušī baznīciņu. Baznīcas celtniecības laikā katram apkārtnes mājas saimniekam vajadzējis atvest vienu akmeņu vezumu. Tas darīts vēršu pajūgos. Lai dievnama sienas būtu izturīgākās, jaukuši kaļķus ar olām, kas salasītas, apbraukājot vietējās namamātes. Par Sarkaniem iesaukts senais ludzāniešu pilskalns, kur notikušas ilgas un asiņainas kaujas starp vāciešiem un ludzāniešiem. Asinīm sarkani krāsots kalns – Sarkani, lasām Antona Rupeiņa romānā „Baltie tēvi” [31].

Glezna atrodas privātkolekcijā.

RĒZEKNES
NOVADS

Lūznavas dīķītis

Lūznava bijusi viena no vietām, kurp Juris Gaigals vedis meitu, iepazīstinot ar dzimtās puses ievērojamiem objektiem. Jau tolaik stāstījis par dīķī esošo Madonnas statuju un teicis, ka būtu labi, ja muiža tiktu atjaunota un statuja arī... Viņa cerības piepildījušas!

Fakti. Lūznavas muižas kungu māju sāka beigta muižas rekonstrukcija. To ieskauj būvēt 1905., pabeidza 1911. gadā. Līdz 23,7 ha liels ainavu parks ar 2,6 ha lielu 7 1915. gadam tolaik Dlužņevas [19] muiža bija ievērojams kultūras centrs Latgalē. (1810–1899) laikā audzēja zivis. Muiža ir Slavena kā Kerbedzu ģimenes vasaras rezidence un mākslas un atpūtas centrs. Uz muižu saimnieki parasti atbrauca maijā un septembrī aizceļoja uz pastāvīgo dzīvesvietu Itālijā. Lūznavas muižas mantiniece – S.Kerbedza meita Jevgēnija (1858–1946) arī bijusi mākslas mīlotāja, mecenāte. Pie muižas tehniskā projekta, domājams, strādājis Jevgēnijas vīrs Staņislavs (1844–1910). 2011. gadā sākta un 2015. gada pa-

beigta muižas rekonstrukcija. To ieskauj 23,7 ha liels ainavu parks ar 2,6 ha lielu 7 1915. gadam tolaik Dlužņevas [19] muiža bija ievērojams kultūras centrs Latgalē. (1810–1899) laikā audzēja zivis. Muiža ir Slavena kā Kerbedzu ģimenes vasaras rezidence un mākslas un atpūtas centrs. Uz muižu saimnieki parasti atbrauca maijā un septembrī aizceļoja uz pastāvīgo dzīvesvietu Itālijā. Lūznavas muižas mantiniece – S.Kerbedza meita Jevgēnija (1858–1946) arī bijusi mākslas mīlotāja, mecenāte. Pie muižas tehniskā projekta, domājams, strādājis Jevgēnijas vīrs Staņislavs (1844–1910). 2011. gadā sākta un 2015. gada pa-

Nostāsti. Viņas, Labās Dāmas, dvēsele pēc nāves atgriezies vietā, kur viņa bijusi laimīga un mīlēta. Sākoties 1.Pasaules karam, kundze devās uz ārzemēm. Cerībā uz atgriešanos vienā no dīķiem viņa iemeta naudu un dažas rotaslietas. Ja pusnaktī uzmanīgi vēro, dīķa ūdenī var pamanīt zaigjošo gaismiņu atspulgus – muižas kundzes bagātības [33].

Glezna atrodas privātkolekcijā

Leiņakolns

Šajā gleznā – tipiska Latgales lauku ainava ar sakoptiem zemnieku tīrumiem, čalojošām upēm un strautiem, pakalniem un ceļiem. Tāda, kādu Juris Gaigals atceras no bērnības, kad, kā viņš teica, „cilvēki dzīvoja, ievērojot Dieva, Dabas un Darba likumus”.

Fakti. Leiņakolns – Rēzeknes novada attālākais ciems Feimaņu pagastā. Te atrodas Feimankas izteka, privāts senlietu muzejs. Savukārt Latvijas enciklopēdijā ir apraksts par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli – Leiņakolna senkapi (100 × 100 metri), kas datējami ar vēlo dzelzs laikmetu (9.–12. gs.) un kuros mirušie guldīti izstieptā stāvoklī, ievērojot latgaļiem raksturīgo pretējo vīriešu un sieviešu orientāciju.

Nostāsti. Sensenos laikos bijuši lieli plūdi, ezeri izgājuši no krastiem, bet, kad lietavas mitējušās, ūdens noskrējis, visaugstākajā kalnā, kur tagad ir Leiņakolna mājas, cilvē-

ki atraduši milzum daudz zivju – līņu. Tā nosaukuši par Leiņakonon [25]. Bet te dzimusi Sholastika Svikša norāda, ka nosaukums varētu būt saistīts ar faktu, ka tipiska šīs vietas ainava bijusi „lejeņa i kolns”.

Ar Leiņakonon saistīti Silajāņu keramikas pārstāvji keramiķi Polikarps (1898–1962) un Antons Riuči (1900–1967). Pēc vietējo iedzīvotāju nostāstiem, kad brāļi uzzinājuši, ka ir izvedamo sarakstā, iejūguši zirgu, aizbraukuši uz Viļāniem, tur kaut kur pie-sejuši zirdziņu, iekāpuši vilcienā un aizbēguši, it kā apmetušies Durbē.

Glezna atrodas privātkolekcijā.

RĒZEKNES
NOVADS

Lipušku mājas

Juri Gaigalu saistīja arī gleznainā ainava pie Rāznas ezera un Lipuškos, ciemojoties pie radiem, novērotie vecticībnieku māju arhitektūras paraugi, it īpaši – logu dekoratīvie kokgriezumi.

Fakti. Lipuški (Ulmanlaikā saukti par Lipšāliem [26]) izveidojušies bijušās Zelenpoules muižas teritorijā laikā, kad Krievijas impērijā tika vajāti vecticībnieki. 1893. gadā ciems pirmoreiz minēts kā apdzīvota vieta, ilgu laiku te bija vislielākā vecticībnieku draudze Baltijā. 20. gs. 30. gados vecticībnieki ik gadu ziemā uz Rāznas ezera ledus rikoja plašus svētkus – zirgu skrīšanās sacīkstes, lai rādītu viens otram savus sasniegumus un spējas labu skrējēju zirgu audzēšanā un kopšanā, izpelnot sacīkstēs un izstādēs pirmās šķiras godalgas un atziņības kā labākie zirgkopji Latvijā [13].

Lipuškos atrodas dabas izglītības centrs „Rāzna”. Pie atpūtas centra „Strops” izveidota neliela pils (par godu Volkenbergas pilij), kā arī dzirnavas, kas simbolizē 20. gs. 80. gados nodegušās Maltečkas dzirnavas. Lai bremsētu Rāznas ezera krasta turpmāko izskalošanos un eroziju, 2023. gadā uzsākta krastu stiprināšana piekrastē pie Lipuškiem.

Nostāsti. No Volkenbergas atveras plaši, jauki dabas skati uz visām pusēm: ziemeļos – plašais Rāznas ezers ar Lipušku ciema zaļajiem kokiem un baznīcu ar sidrabaini mirdzošiem torniem [13].

Glezna atrodas privātkolekcijā.

RĒZEKNES
NOVADS

Pleikšņu kolns

Tādu skatu Juris Gaigals iemūžinājis Rēzeknes pievārtē pirms Pleikšņu kalna apbūves. Viņam ir arī glezna „Pleikšņu iela” (tā ved no Rēzeknes uz Pleikšņu ciemu).

Fakti. Pleikšņu kalns atrodas 204,9 metri virs jūras līmeņa. 18. gs. otrajā pusē te dzīvoja vairākas ģimenes, kurām uzvārds bija Plekšņi [20]. Vārda cilme: pleikš! (pātagas skaņa), pleikšķēt (skanēt, plāpāt), plekši (māllēpe).

Kādreiz šie kalni bija Matrosova sovhoza tīrumi, bet 20. gs. 80. gados izveidojās apdzīvota mazdārziņu teritorija. Vasarnīcas celtas uz kapiem. Līdz 1945. gadam Plekšņi ietilpa Makašēnu pagastā [3].

Plekšņu ciems izveidots 2020. gadā (ik gadu notiek tā svētki). 2022. gadā kalna virsotnē uzstādīti lielizmēra burti PLEIKŠŅI.

Nostāsti. „Ne tikai Jāņu nakts uguns kuri Pleikšņu kalnos dzirksteļoja. 1936. gada 15. maijā plkst. 22.00 tika aizdegti uguns kuri pilskalnā un Pleikšņu kalnā. Valsts atdzimšanas svētku diena Ulmaņlaikos parasti sākās no rīta ar baznīcu zvanu skaņām, bet noslēdzās vēl vakarā ar uguns kuru iedzinašanu augstākajos kalnos.” [20]

„Ja uzkāpj Pleikšņu kalnos un atskatās, visa pilsēta ielejā šķiet kā kūpoša zirņu bļoda,” teicis Antons Kūkojs, kurš uzrakstījis arī dzejoli „Pleikšņu kalni”. 2024. gada septembrī pirmo reizi uz šī kalna notika muzikālas dzejas brokastis “Gulguošona”.

Satura sagatavošanā izmantotie materiāli

1. Jura Gaigala varavīksne [Skaidrīte Svikša, Dace Gaigala], 2022.
2. Maltas pagasts pētījumos un atmiņās [Agris Dzenis, Skaidrīte Svikša, Silvija Pīgožne], 2018.
3. Ozolzīles zīmē [Sandra Ūdre, Edgars Blinovs], 2021.
4. Sergejs Šilovs. Prezma, 2021.
5. Antons Rancāns. Kokā cirstās ciešanas, 1996.
6. Kārlis Skalbe. Pasaku pūķis. Jaunā Audze, 01.02.1939. [periodika.lv]
7. Emīlija Astiče. Teika par Maltu. Rēzeknes Vēstis, 08.02.2003.
8. Maltas vēstures muzeja ekspedīciju materiāli.
9. Riharda Zariņa atmiņas" [2019], pieejama Feimaņu pagasta bibliotēkā.
10. Latkovskis L. Par dažim vītvardim. Dzeive, 01.10.1957.
11. Katrīna Līdaka. Teiksmu zemē. Zeltene, 15.06.1936.
12. Prezmu muižas Sirdeigais kungs [pīrakstejuse L. Basankoviča]. Māras Zeme, 01.06.1991.
13. 300 km pa skaisto Latgali. Latgales Vēstnesis, 16.10.1936.
14. Sanda Rapa. Ko glabā vietvārdi? www.lsm.lv, 19.03.2022.
15. Skaidrīte Svikša. Ekspedīcijā Feimaņu pagastā. Feimaņu Zvans, 2024. gada septembris.
16. Aloida Jurčenko. Tiksimies Māras zemē. Latvija Amerikā, 03.01.1998.
17. Jānis Andrupis. Kāda A. Eglīša dzejoļa tapšana, Vārti, 01.12.1952.
18. Ēvalds Strods. Latgales atvasaras krāsas. Liesma, 01.11.1973.
19. Valentīns Lukaševičs. Jūgendstila pērle Lūznavā, www.latgaleslaiks.lv, 06.04.2023.
20. V. Lukaševičs. Pleikšņu kalni, www.latgaleslaiks.lv, 14.04.2021.
21. V. Lukaševičs. Zosna, www.latgaleslaiks.lv, 07.07.2021.
22. V. Lukaševičs. Adamova, www.latgaleslaiks.lv, 23.02.2024.
23. V. Lukaševičs. Feimaņi, www.latgaleslaiks.lv, 07.07.2023.
24. Ed.K. Sv. Helēnas avots Kalnezeros. Daugavas Vēstnesis, 13.01.1940.
25. Tur, aiz pakalniem, Leiņakolns. Rēzeknes Vēstis, 23.12.2023.
26. Ilmārs Silkāns. Ziemeļu krasta noslēpumainās vietas. Rēzeknes Vēstis, 10.01.2008.
27. Dievs ar Velnu taisa ceļus [valoda.aialab.lv].
28. Aleksandrs Grodzickis. Legenda par Mākoņkalna pili. Rēzeknes Vēstis, 24.07.1999.
29. Andris Vējāns. Zosna. Katōļu Dzeive, 2000, Nr.8.
30. Соколова М. Есть будущее у Голицынской дачи? Панорама Резекне, 2-8 июня 2000.
31. [Par Sarkaņiem un Jaunavas Marijas Brīnumdarītājas gleznu], Zane Lāce-Baltalksne, 2018. gada 21. un 28. oktobra raksti, <https://lr1.lsm.lv>
32. <https://visitlatgale.com/lv/latgale/crossborder/laimesloks>
33. <http://www.luznavasmuiza.lv/muza/nostasti/>
34. <https://rezeknesnovads.lv/viesiem>